

การพัฒนาารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษา
ของโรงเรียนขนาดเล็กสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1
Developing an Academic Administration Model for Enhancing Educational Efficiency
and Quality in Small Schools Under Roi-Et Primary Educational Service Area 1

กิตติภูมิ อุทสาร

Kittiphum Utthasan

รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

Deputy Director Roi-Et Primary Educational Service Area 1

*Corresponding Author Email: non.silpa@gmail.com

Received: 26 January 2026

Revised: 28 February 2026

Accepted: 2 March 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และแนวทางการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก 2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก 3. เพื่อศึกษาผลการทดลองนำร่องรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการ การศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก และ 4. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสอบถาม โดยมีกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 4 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1 จำนวน 598 คน ระยะที่ 2 จำนวน 35 คน ระยะที่ 3 จำนวน 5 คน ระยะที่ 4 จำนวน 140 คน แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์พบว่าความต้องการจำเป็นมีค่าเท่ากับ 0.3739 และแนวทางการบริหารงานวิชาการ ควรเน้นด้านการเรียนรู้ที่ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก และบูรณาการที่ยืดหยุ่นและแตกต่างตามขนาดโรงเรียน ด้านการบริหารจัดการบนฐานข้อมูลแบบมีส่วนร่วมและสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และด้านการมีส่วนร่วมที่บูรณาการทรัพยากรชุมชนเข้าสู่การเรียนรู้ 2) การสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการได้รูปแบบ AOIMI model การพัฒนา 5 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ การจัดระบบ การดำเนินการ การติดตาม และการปรับปรุง การประเมินคุณภาพรูปแบบพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 3) การประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ระยะนำร่องจำแนกตามแนวทางการบริหาร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.55$, S.D. = 0.53) 4) ผลการทดลองใช้รูปแบบการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา จำแนกตามแนวทางการบริหาร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.55$, S.D. = 0.52)

คำสำคัญ: โรงเรียนขนาดเล็ก, การบริหารงานวิชาการ, การพัฒนาารูปแบบ

Abstract

This research consists purposes were 1. to investigate the current conditions, desirable conditions and approaches to academic administration that enhance the efficiency and quality of educational management in small-sized schools 2. to develop a model of academic administration that promotes the efficiency and quality of educational management in small-sized schools 3. to examine the results of a pilot implementation of the academic administration model aimed at improving the efficiency and quality of educational management in small-sized schools and 4. to evaluate the outcomes of the implementation of the academic administration model designed to enhance the efficiency and quality of educational management in small-sized schools. This study employed a quantitative research design. The research instrument was a questionnaire. The sample groups were divided into four phases: Phase 1 consisted of 598 participants, Phase 2 included 35 participants, Phase 3 involved 5 participants, and Phase 4 comprised 140 participants. The data collected from the questionnaires were analyzed using descriptive statistics, including percentage, mean and standard deviation. The results of the study revealed that 1) The findings revealed that the analysis of the current and desirable conditions indicated a priority needs index of 0.3739. The recommended approaches to academic administration emphasized: active learning design with flexible and school-size responsive integration data based participatory management and the cultivation of a learning organization culture; and participatory practices that integrate community resources into the learning process 2) The development of the academic administration model resulted in the AOIMI Model, consisting of five stages Analysis, Organization, Implementation, Monitoring, and Improvement. The quality evaluation of the model was rated at the highest level 3) The evaluation of educational management efficiency during the pilot implementation phase, classified by administrative approach, was overall at the highest level ($\bar{x} = 4.55$, S.D. = 0.53) and 4) The evaluation of the model implementation in terms of educational management efficiency, classified by administrative approach, was overall at the highest level ($\bar{x} = 4.55$, S.D. = 0.52).

Keywords: Small Schools, Academic Administration, Model Development

บทนำ

จากข้อมูลจำนวนโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย พบว่าโรงเรียนประถมศึกษาในชนบทมีแนวโน้มจะกลายเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก และเป็นโรงเรียนส่วนใหญ่ของประเทศ ปีการศึกษา 2564 โรงเรียนในสังกัดจำนวน 29,500 โรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียน จำนวน 120 คนลงมา จำนวน 14,950 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 50.68 และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) จากการประเมินคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาคุณภาพหลายด้าน โดยเฉพาะการขาดแคลนครูและบุคลากรที่เป็นปัญหาใหญ่อย่างหนึ่งของโรงเรียนขนาดเล็ก

แทบทุกโรงเรียนมีครูไม่ครบชั้นเรียน ครูคนเดียวสอนหลายระดับและหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรจึงมีความจำเป็นลำดับต้นๆ เพราะครูที่มีคุณภาพย่อมส่งผลต่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพโดยเฉพาะโรงเรียน ขนาดเล็กที่มีบริบทความแตกต่างจากโรงเรียนขนาดอื่น จำเป็นต้องมีครูที่มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่มีลักษณะเฉพาะ รวมถึงรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการควบคุมโรงเรียนขนาดเล็ก การบริหารจัดการ โดยชุมชนมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการโดยการใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการยกระดับการบริหาร จัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่มีประสิทธิภาพ เพิ่มโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพใน ทุกระดับทุกประเภทการศึกษา (ละอ อวันจิ๋ว, 2562)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560) ได้ระบุถึงปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กพบว่าส่วนใหญ่มักประสบปัญหาสำคัญ อย่างน้อย 3 ประการ ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กไม่สามารถจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเทียบเท่ากับโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ กว่าได้ ประการแรกคือ โรงเรียนขนาดเล็กมีต้นทุนในการจัดการเรียนการสอนต่อหัวที่สูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ทำให้รัฐต้องใช้ งบประมาณจำนวนที่มากกว่าหรือจ่ายแพงกว่าในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก ประการที่สองโรงเรียนแต่ละแห่งได้ งบประมาณจากรัฐคิดเป็นรายหัวนักเรียน การจัดสรรงบประมาณลักษณะดังกล่าวส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนน้อยตกอยู่ ในสถานะเสียเปรียบ กล่าวคือได้งบประมาณน้อย ทำให้ทรัพยากรไม่เพียงพอต่อความต้องการ ประการสุดท้ายคือโรงเรียนขนาดเล็ก ประสบปัญหาขาดแคลนบุคลากร ครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและไม่เพียงพอ ครูขาดทักษะการจัดการจัดการเรียนรู้อิงสภาพ ครูไม่ครบชั้น ครูสอนไม่เต็มเวลา เต็มความรู้ความสามารถ เพราะมีภารกิจอื่นนอกเหนือจากการสอน

รายงานการสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562- 2563 ได้นำเสนอผลการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนขนาดเล็กสอดคล้องกับสภาพบริบทดังกล่าว การประเมินคุณภาพ ภายนอกรอบสี่ระดับการศึกษาปฐมวัยพบว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กมีระดับคุณภาพดีมากถึงดีเยี่ยม ดังนี้ ด้านคุณภาพของเด็ก คิดเป็นร้อยละ 90.91, 54.13 และ 37.24 ตามลำดับ ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ คิดเป็นร้อยละ 92.00, 62.57 และ 40.87 ตามลำดับ ด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญคิดเป็นร้อยละ 87.88, 53.67 และ 35.89 ตามลำดับ ในขณะที่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กมีระดับคุณภาพดีมากถึงดีเยี่ยม ดังนี้ ด้านคุณภาพของผู้เรียน คิดเป็นร้อยละ 84.40, 56.58 และ 44.99 ตามลำดับ ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ คิดเป็น ร้อยละ 90.32, 66.35 และ 50.06 ตามลำดับ และด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คิดเป็นร้อยละ 86.56, 58.37 และ 43.58 ตามลำดับ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2563) โดยมี บทสรุปของผู้บริหารรัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณการศึกษาที่พิจารณาความแตกต่างทั้งด้านบริบทและขนาดของสถานศึกษา โดย ไม่ควรยึดเกณฑ์จำนวนนักเรียนอย่างเดียวเพื่อให้เกิดยุติธรรมกับสถานศึกษาทุกขนาด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 มีภารกิจจัดการศึกษาของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กเป็นแผนงาน โครงการสำคัญเร่งด่วนในแผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ปัจจุบันมีโรงเรียนในสังกัด จำนวน 224 โรง ในจำนวนนี้เป็น โรงเรียนขนาดเล็ก 156 โรง คิดเป็นร้อยละ 69.64 เป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนต่ำกว่า 40 คน จำนวน 58 โรง คิดเป็นร้อยละ 37.18 โรงเรียนที่มีนักเรียน 40-59 คน จำนวน 35 โรง คิดเป็นร้อยละ 22.44 และโรงเรียนที่มีนักเรียน 60-120 คน จำนวน 63 โรง คิดเป็น ร้อยละ 40.38 โรงเรียนที่มีครูต่ำกว่า 4 คน จำนวน 130 โรง คิดเป็นร้อยละ 83.33 มีครูมากกว่า 5 คน จำนวน 26 โรง คิดเป็นร้อยละ

16.67 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1, 2565) เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กเหล่านี้ประสบปัญหาขาดแคลนครูส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำ ผลการประเมินคุณภาพนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2565 พบว่า สาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีคะแนนเฉลี่ย 61.21 คณิตศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ย 54.41 ผลการทดสอบ O-NET นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2565 สาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีคะแนนเฉลี่ย 55.73 คณิตศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ย 44.08 วิทยาศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ย 33.45 ภาษาอังกฤษมีคะแนนเฉลี่ย 30.79 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ได้ตระหนักถึงความจำเป็นของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กเป็นการเร่งด่วน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และแนวทางการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อนำข้อมูลไปสร้างและพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก และทดลองใช้กับโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และแนวทางการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก
3. เพื่อศึกษาผลการทดลองนำร่องรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก
4. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานศึกษาเชิงระบบ การบริหารจัดการสถานศึกษายุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับแนวคิดเชิงระบบ ซึ่งมององค์การเป็นระบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ข้อมูลย้อนกลับ โดยการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมีการประสานองค์ประกอบทุกส่วนให้ทำงานอย่างสมดุล (Hoy, Wayne. K. and Miskel, Cecil, 2013) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการบริหารการศึกษาที่ระบุว่า การบริหารสถานศึกษาต้องอาศัยการวางแผนการจัดองค์การ การสั่งการ การควบคุม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (ธีระ รุณเจริญ, 2553) นอกจากนี้การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นแนวคิดสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการตัดสินใจและสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของตนเอง (Caldwell, Brian J. and Spinks, Jim M, 2004) สอดคล้องกับปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553) ที่กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงทุกภารกิจของสถานศึกษาเข้าด้วยกัน การพัฒนารูปแบบการบริหารจำเป็นต้องกำหนดองค์ประกอบของระบบให้ชัดเจน และอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้สามารถนำไป ใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานและการประเมินผลได้อย่างมีหลักวิชาการ (รัตนะ บัวสนธ์, 2565)

2. โรงเรียนขนาดเล็กเป็นประเด็นสำคัญทางการศึกษาที่ประเทศไทยเผชิญมาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากโครงสร้างประชากรที่เกิดเปลี่ยนแปลง อัตราการเกิดที่ลดลง และการย้ายถิ่นฐานของประชากรจากชนบทเข้าสู่เมือง ทำให้จำนวนนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานลดลงอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนประถมศึกษาจำนวนมากกลายเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะปัญหาการจัดสรรอัตราค่าจ้างครูและงบประมาณ กระทรวงศึกษาธิการจึงพยายามดำเนินนโยบายยุบรวมโรงเรียนหรือบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กอย่างต่อเนื่อง แต่ในทางปฏิบัติพบว่าการยุบรวมโรงเรียนไม่สามารถดำเนินการได้ในทุกพื้นที่ เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ไม่ยอมให้ยุบโรงเรียน และโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจำเป็นต้องคงอยู่เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่ประชาชนในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) ในระดับนโยบายของประเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) กำหนดให้การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กเป็นภารกิจสำคัญ โดยมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การใช้ทรัพยากรร่วมกัน การจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนเพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถดำเนินงานได้อย่างมีคุณภาพแม้จะมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร จากการศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับโรงเรียนขนาดเล็กพบว่า แม้โรงเรียนขนาดเล็กจะมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร แต่ก็มีจุดเด่นด้านความใกล้ชิดกับชุมชน ความยืดหยุ่นในการบริหาร และความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น งานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนขนาดเล็กทั้งในและต่างประเทศเสนอว่าการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยการบริหารเชิงระบบ การใช้เทคโนโลยีช่วยการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายโรงเรียน และการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย** ได้แก่ แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารโรงเรียนและครูโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 598 คน และแนวทางการบริหารงานวิชาการจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ จำนวน 3 คน และสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 คน 2) คณะทำงานร่างรูปแบบ จำนวน 15 คน และผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพรูปแบบ จำนวน 10 คน และผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพรูปแบบ จำนวน 10 คน และปรับปรุงรูปแบบ 3) คณะกรรมการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา จำนวน 5 คน และ 4) ผู้บริหารโรงเรียนและครูโรงเรียนขนาดเล็กกลุ่มเป้าหมาย โดยที่ไม่ใช่โรงเรียนระยะนำร่อง จำนวน 140 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง

2. **เครื่องมือในการวิจัย** ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจ ตอนที่ 2 แบบสอบถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

3. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารโรงเรียนและครูโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 598 คน และแนวทางการบริหารงานวิชาการจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ จำนวน 3 คน และสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 คน 2) คณะทำงานร่างรูปแบบ จำนวน 15 คน และผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพรูปแบบ จำนวน 10 คนและผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพรูปแบบ จำนวน 10 คน และปรับปรุงรูปแบบ 3) คณะกรรมการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา จำนวน 5

คน และ 4) ผู้บริหารโรงเรียนและครูโรงเรียนขนาดเล็กกลุ่มเป้าหมาย โดยที่ไม่ใช่โรงเรียนระยะนำร่อง จำนวน 140 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา 4 แนวทาง และแบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอแบบตารางประกอบการพรรณนา แบบบันทึกคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และผลการประเมินคุณภาพภายใน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย และนำเสนอแบบตารางประกอบการพรรณนา

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และแนวทางการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยภาพรวมดัชนีความต้องการจำเป็นเท่ากับ 0.3739 และ 2) แนวทางการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า (1) ด้านการเรียนรู้ที่ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก และบูรณาการที่ยืดหยุ่นและแตกต่าง เพื่อตอบโจทย์ความท้าทายตามขนาดโรงเรียน (2) ด้านการบริหารจัดการบนฐานข้อมูลแบบมีส่วนร่วมและสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และ (3) ด้านการมีส่วนร่วมเชิงยุทธศาสตร์และบูรณาการทรัพยากรชุมชนเข้าสู่การเรียนรู้

2. การสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กได้รูปแบบ AOIMI model องค์ประกอบมี 6 ประการคือ หลักการ แนวคิดทฤษฎี วัตถุประสงค์ แนวทางการบริหาร ขั้นตอนการพัฒนา และการวัดและประเมินผล แนวทางการบริหารมี 4 ประการ คือ แบบรวมชั้นเรียน แบบใช้เทคโนโลยี แบบโรงเรียนเครือข่าย และแบบพึ่งตนเอง ขั้นตอนการพัฒนามี 5 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ (Analyze) การจัด ระบบ (Organize) การดำเนินการ (Implement) การติดตาม (Monitor) และการปรับปรุง (Improve) การประเมินคุณภาพรูปแบบ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. การศึกษาผลการทดลองนำร่องรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

ผลการวิจัยพบว่า การประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กระยะนำร่องจำแนกตามแนวทางการบริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบริหารแบบพึ่งตนเอง รองลงมาคือการบริหารแบบใช้เทคโนโลยี และการบริหารแบบรวมชั้นเรียนตามลำดับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.27 ผลการประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า

มีพัฒนาการเพิ่มขึ้น 4 โรง โรงเรียนที่มีพัฒนาการคงเดิม 10 โรง และผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อรูปแบบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสามารถจำแนกผลตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา วิทยานำร่อง จำแนกตามแนวทางการบริหาร

รายการ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{x}	S.D.	ความหมาย
1. การบริหารแบบรวมชั้นเรียน	4.53	0.53	มากที่สุด
2. การบริหารแบบใช้เทคโนโลยี	4.54	0.52	มากที่สุด
3. การบริหารแบบโรงเรียนเครือข่าย	4.46	0.54	มาก
4. การบริหารแบบพึ่งตนเอง	4.68	0.51	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.55	0.53	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา วิทยานำร่องจำแนกตามแนวทางการบริหาร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.55$, S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน และระดับมาก 1 ด้าน ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบริหารแบบพึ่งตนเอง ($\bar{x} = 4.68$, S.D. = 0.53) รองลงมาคือการบริหารแบบใช้เทคโนโลยี ($\bar{x} = 4.54$, S.D. = 0.52) และการบริหารแบบรวมชั้นเรียน ($\bar{x} = 4.53$, S.D. = 0.53) ตามลำดับ

4. การศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

ผลการวิจัยพบว่า การประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กจำแนกตามแนวทางการบริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบริหารแบบพึ่งตนเอง รองลงมาคือ การบริหารแบบใช้เทคโนโลยี และการบริหารแบบรวมชั้นเรียนตามลำดับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.21 การประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียนขนาดเล็กพบว่า มีพัฒนาการเพิ่มขึ้น 50 โรง และโรงเรียนที่มีพัฒนาการคงเดิม 90 โรง และผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อรูปแบบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสามารถจำแนกผลตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา จำแนกตามแนวทางการบริหาร

รายการ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{x}	S.D.	ความหมาย
1. การบริหารแบบรวมชั้นเรียน	4.53	0.53	มากที่สุด
2. การบริหารแบบใช้เทคโนโลยี	4.58	0.53	มากที่สุด
3. การบริหารแบบโรงเรียนเครือข่าย	4.50	0.53	มากที่สุด
4. การบริหารแบบพึ่งตนเอง	4.61	0.51	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.55	0.52	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา จำแนกตามแนวทางการบริหาร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.55$, S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าระดับมากที่สุด 4 ด้าน ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบริหาร

แบบพึ่งตนเอง ($\bar{x} = 4.61$, S.D. = 0.51) รองลงมาคือการบริหารแบบใช้เทคโนโลยี ($\bar{x} = 4.58$, S.D. = 0.53) และการบริหารแบบรวม
ชั้นเรียน ($\bar{x} = 4.53$, S.D. = 0.53) ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์และแนวทางการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า 1) ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กโดยภาพรวมดัชนีความต้องการจำเป็นเท่ากับ 0.3739 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การยก ระดับมาตรฐานการศึกษา และการจัดการเรียนรู้ตามลำดับ 2) แนวทางการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่าด้านการเรียนรู้ที่ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก และบูรณาการที่ยืดหยุ่นและแตกต่าง เพื่อตอบสนองความท้าทายตามขนาดโรงเรียน ด้านการบริหารจัดการบนฐานข้อมูลแบบมีส่วนร่วมและสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และด้านการมีส่วนร่วมเชิงยุทธศาสตร์และบูรณาการทรัพยากรชุมชนเข้าสู่การเรียนรู้ สภาพดังกล่าวสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560) ที่ว่าโรงเรียนขนาดเล็กประสบปัญหาสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ และเป็นเรื่องทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษา 2 ประการ คือ โรงเรียนได้รับจัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายที่เป็นรายหัวตามจำนวนนักเรียนทำให้ไม่เพียงพอในการจัดการศึกษาทำให้ทรัพยากรไม่เพียงพอทั้งบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี ครุภัณฑ์ และสิ่งก่อสร้างเพื่อการศึกษา ทำให้ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาลดลง ประกอบกับที่ตั้งโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนขนาดเล็กและห่างไกล ประชากรมีฐานะยากจน ไม่มีศักยภาพการระดมทรัพยากรมาสนับสนุน (ละอ อวันจิวิ, 2562; ฉวีวรรณ เฟื่องทอง, วชิรี ชูชาติ และกิตติมา พุกภูษณ, 2562) และ 2) แนวทางการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ได้ข้อเสนอด้านการเรียนรู้ที่ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกและบูรณาการที่ยืดหยุ่นและแตกต่าง ด้านการบริหารจัดการบนฐานข้อมูลแบบมีส่วนร่วม และสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้านการมีส่วนร่วมเชิงยุทธศาสตร์และบูรณาการทรัพยากรชุมชนเข้าสู่การเรียนรู้ การศึกษาของเกรียงวูธ นิละคุปต์ และคณะ (2565) ระบุถึงข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ ต้องมีแผนบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและชุมชน 2) ด้านคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ต้องมุ่งเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ส่งเสริมการใช้นวัตกรรมทางการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา และ 3) ด้านการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติเพื่อสนับสนุนและสร้างการมีส่วนร่วมการพัฒนาพร้อมกัน ละอ อวันจิวิ (2561) เสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่ การพัฒนาระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ พัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐาน การพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นมืออาชีพ การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน และการระดมทรัพยากรให้มีความพร้อมในการจัดการศึกษา

2. การสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ได้รูปแบบ AOIMI Model องค์ประกอบ 6 ประการ คือ หลักการ แนวคิดทฤษฎี วัตถุประสงค์ แนวทางการบริหาร ขั้นตอนการพัฒนา และการวัดและประเมินผล แนวทาง การบริหารมี 4 ประการ ได้แก่ แบบรวมชั้นเรียน แบบใช้เทคโนโลยี แบบโรงเรียนเครือข่าย และแบบพึ่งตนเอง ขั้นตอนการพัฒนามี 5 ขั้นตอน ได้แก่ การ

วิเคราะห์ (Analyze) การจัดระบบ (Organize) การดำเนินการ (Implement) การติดตาม (Monitor) และการปรับปรุง (Improve) การประเมินคุณภาพรูปแบบพบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด การศึกษาเรื่องนี้สอดคล้องกับแนวคิดการวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นกระบวนการที่มีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันตามลำดับ ผลที่ได้จากการดำเนินงานขั้นตอนหนึ่งเป็นปัจจัยนำเข้าของการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไปที่มีจุดเน้นสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การแสวงหาความรู้ หรือความเข้าใจใหม่ด้วยการวิจัยและการออกแบบ การสร้างหรือผลิตนวัตกรรมด้วยการพัฒนา ที่ได้อาศัยกระบวนการพัฒนามาตามรูปแบบ $R_1D_1..R_2D_2..R_3D_3..R_4D_4$ การวิจัยและพัฒนาในรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กมีกระบวนการหลัก 3 ขั้นตอน คือ การวิจัย (R_1) คือ ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และแนวทางการบริหารงานวิชาการ การพัฒนา (D_1) คือ การร่างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการบริหาร งานวิชาการ การวิจัย (R_2) คือ การทดลองนำร่องรูปแบบการบริหารงานวิชาการกับโรงเรียนขนาดเล็ก 14 โรงเรียน และการวิจัย (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีลักษณะคล้ายกับการขยายผลกับโรงเรียนขนาดเล็ก 140 โรงเรียน มีคู่มือและเครื่องมือประกอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ กล่าวได้ว่ารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพ และประโยชน์ในการนำไปปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สอดคล้องกับสูตรธรรมศาสตร์ศานนท์ (2561) เรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการกลุ่มเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก กัญญา สันฐาน และประกอบ คุณารักษ์ (2562) เรื่องกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเขตพื้นที่ชนบทเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามจุดเน้นของนักเรียน และฉวีวรรณ เฟื่องทอง, วัชร ชูชาติ และกิตติมา พุกภูษณ (2562) เรื่องรูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีขั้นตอนพัฒนาระยะแรกเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาและศึกษาองค์ประกอบของตัวแปร จากนั้นทำการสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบและการทดลองใช้รูปแบบในบริบทจริง

3. ผลการทดลองนำร่องรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กพบว่า การประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กระยะนำร่องจำแนกตามแนวทางการบริหารโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบริหารแบบพึ่งตนเอง รองลงมาคือการบริหารแบบใช้เทคโนโลยี และการบริหารแบบรวมชั้นเรียนตามลำดับ ทั้งนี้ เกียรติวุฒ นิละคุปต์ และคณะ (2565) กล่าวถึงสถานการณ์ของโรงเรียนขนาดเล็กที่ข้อจำกัดด้านการจัดการเรียนการสอนด้วย DLTV หรือการควมรวมสถานศึกษา ไม่ว่าจะเกิดขึ้นเนื่องจากไม่ได้รับการยินยอมจากคณะกรรมการสถานศึกษาหรือชุมชน หรือเหตุผลใดก็ตาม มีทางออกเพียงประเด็นการขอดำรงอยู่อย่างมีคุณภาพ (Stan Alone) หรืองานวิจัยนี้ใช้คำว่า การบริหารแบบพึ่งตนเอง โรงเรียนลักษณะนี้ต้องอยู่ในเงื่อนไขของการเป็นโรงเรียนที่สามารถบริหารจัดการตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือจากท้องถิ่นและชุมชนหรือบางโรงเรียนมีรายได้ของสถานศึกษาเพื่อแก้ปัญหาด้านอัตรากำลังครู ประกอบกับเป็นโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่น่าพึงพอใจ ผู้บริหารโรงเรียนมีศักยภาพสูงที่จะสามารถบริหารจัดการให้มีคุณภาพได้ โรงเรียนแบบพึ่งตนเองต้องค้นหานวัตกรรมที่มีผลต่อการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนและบริหารจัดการโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน โดยเน้นที่การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน นวัตกรรมที่เลือกและนำมาใช้ในสถานศึกษานั้น ต้องมีผลโดยตรงกับผลลัพธ์การเรียนรู้เป็นหลักเนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเงื่อนไขการพิจารณาการคงอยู่ของโรงเรียน หรือต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับผู้เรียนได้ ดังนั้นพบว่า การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ระยะนำร่อง ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โรงเรียนที่มีแนวทางการบริหารแบบพึ่งตนเองจึงมีพัฒนาการสูงสุด รองลงมาคือการบริหาร

แบบใช้เทคโนโลยี และการบริหารแบบรวมชั้นเรียนตามลำดับ โดยภาพรวมมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.21 และส่งผลให้การประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การจัดชั้นเรียนตามรูปแบบมีความเหมาะสมกับอัตราค่าจ้างครู รูปแบบส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และรูปแบบช่วยให้การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กเป็นระบบและชัดเจนขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด (2562) ระบุถึงโรงเรียนลักษณะนี้ว่าโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่ปกติแต่ห่างไกลด้วยข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ ตั้งอยู่บนสันเขา เชิงเขาหรือพื้นที่ที่มีความยากลำบากในการเดินทาง หรืออ่อนไหวทางวัฒนธรรม หลากหลายทางชาติพันธุ์ และความเชื่อ เป็นเหตุผลที่ไม่สามารถควรรวมได้ โรงเรียนเหล่านี้ถูกกำหนดเป้าหมายผลการปฏิบัติงานว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต้องไม่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยที่กำหนด ดังนั้นการพัฒนาโรงเรียนจะต้องมีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศและมีอำนาจและอิสระในการทำงาน สอดคล้องกับโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (2566) ระบุว่าโรงเรียน stand alone ต้องการพัฒนาคุณภาพให้ดำรงอยู่ได้ด้วยการแสวงหาองค์ความรู้ ทักษะและประสบการณ์เกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนการสอนและการบริหารจัดการในระบบนิเวศการเรียนรู้ใหม่ที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียนและชุมชนบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครอง และภาคประชาสังคม และ European Schoolnet (2022) วิเคราะห์และส่งเสริมแนวทางการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กและชนบทในยุโรป พบว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีบทบาทสำคัญในการสร้างโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง โรงเรียนขนาดเล็กจะเป็นสนามทดลองที่ดีของนวัตกรรมการสอน การมีขนาดเล็กนี้สร้างความยืดหยุ่นในการบริหารและสร้างสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนที่สนับสนุนให้เกิดความยั่งยืน

4. ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งนี้พบว่าผลการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จำแนกตามแนวทางการบริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบริหารแบบพึ่งตนเอง รองลงมาคือการบริหารแบบใช้เทคโนโลยี และการบริหารแบบรวมชั้นเรียนตามลำดับ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับการทดลองนำร่องรูปแบบการบริหาร งานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กที่ทดลองกับโรงเรียนขนาดเล็ก 14 โรงเรียนในปีการศึกษา 2566 ข้อค้นพบดังกล่าวยืนยันความสำคัญของนวัตกรรมการเรียนรู้อัตโนมัติของนักเรียน การศึกษานวัตกรรม “โรงเรียนเล็กพริกขี้หนูยอดดี” ปีที่ 1 และปีที่ 2 พบว่า โรงเรียนได้ศึกษาและค้นหาวัตกรรมการจัดการเรียนแบบ โดยเน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก หรือการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือทำ โรงเรียนแต่ละโรงเรียนมีแนวทางการจัดการเรียนรู้อย่างหลากหลาย โดยผู้บริหารเสนอความคิดเห็นว่าต้องการพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะผ่านการเรียนรู้จากการลงมือทำ ทำให้โรงเรียนศึกษาและค้นหาวัตกรรมการศึกษาที่เหมาะสมกับโรงเรียน การได้มาซึ่งนวัตกรรมทางการศึกษาที่โรงเรียนนำมาใช้ ส่วนใหญ่เกิดจากการศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ เกิดความประทับใจในตัวคุณลักษณะของผู้เรียนและคุณลักษณะของครู การนำนวัตกรรมดังกล่าวมาปรับใช้สิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือต้องให้กรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่แรก เพื่อสร้างความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา สอดคล้องกับเกรียงวูช นิละคุปต์ และคณะ (2564) เรื่องโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่า การใช้นวัตกรรมโรงเรียนขนาดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โรงเรียนเลือกใช้นวัตกรรมจัดการศึกษาบนฐานชุมชน (Community Based Education) การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรเพื่อให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครู ผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม มีประเด็นเกี่ยวกับผลการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กที่แตกต่างจากการทดลองระยะนำร่อง คือ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่าโดยภาพรวมมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.27 แนว

ทางการบริหารที่มีพัฒนาการสูงสุด ได้แก่ การบริหารแบบใช้เทคโนโลยี รองลงมาคือ การบริหารแบบพึ่งตนเอง และการบริหารแบบรวมชั้นเรียน และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ประเด็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่การบริหารแบบใช้เทคโนโลยีมีคะแนนสูงกว่าการบริหารแบบพึ่งตนเองนี้ พบว่ามีความแตกต่างกันไม่มากนัก โดยการบริหารแบบใช้เทคโนโลยีมีคะแนนพัฒนาการเท่ากับ 1.65 และการบริหารแบบพึ่งตนเองมีคะแนนพัฒนาการเท่ากับ 1.43 ข้อสังเกตหนึ่งคือ การจัดการเรียนรู้แบบใช้เทคโนโลยีหรือ DLTV ทำให้จัดการเรียนรู้ได้ครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ คาดว่านักเรียนจะได้เรียนรู้เนื้อหาครบถ้วนและเมื่อนำผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มสาระมาเฉลี่ยจึงสูงกว่าการเรียนรู้แบบพึ่งตนเอง ซึ่งประสิทธิภาพของการใช้ DLTV สอดคล้องกับนันทวิช นุนารถ และภิกษาพัชญ โทนา (2563) ไพโรจน์ จำนงผล และพระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน (2565) พบว่า การเรียนรู้โดย DLTV โดยภาพรวมมีผลการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จทุกด้าน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และนักเรียน ครู และผู้ปกครองมีความพึงพอใจ

ข้อค้นพบทางวิชาการ หรือองค์ความรู้ใหม่

1. องค์ความรู้ใหม่ด้านรูปแบบการบริหารงานวิชาการสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กเชิงระบบ โดยผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบเป็นโครงสร้างที่มีความครบถ้วน ประกอบด้วย หลักการ แนวคิดทฤษฎี วัตถุประสงค์ แนวทางการบริหาร ขั้นตอนการพัฒนา และการวัดและประเมินผล บูรณาการเข้าด้วยกันเป็นรูปแบบเดียวที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก รูปแบบดังกล่าวช่วยแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการที่กระจัดกระจายและขาดทิศทาง ทำให้การดำเนินงานมีความเป็นระบบ มีเป้าหมายชัดเจน และสามารถควบคุมคุณภาพการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ขยายขอบเขตการบริหารงานวิชาการให้เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดเล็กโดยเฉพาะ

2. องค์ความรู้ใหม่ด้านแนวทางการบริหารแบบหลากหลายที่เหมาะสมกับข้อจำกัดของโรงเรียนขนาดเล็ก ผลการวิจัยได้เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการ 4 รูปแบบ คือ การบริหารแบบรวมชั้นเรียน การบริหารแบบใช้เทคโนโลยี การบริหารแบบโรงเรียนเครือข่าย และการบริหารแบบพึ่งตนเอง เป็นการพัฒนาทางเลือกเชิงบริหารที่สอดคล้องกับข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรของโรงเรียนขนาดเล็ก แนวทางดังกล่าวทำให้ผู้บริหารสามารถเลือกใช้หรือผสมผสานวิธีการให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียน ส่งผลให้การบริหารงานวิชาการมีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิผลมากขึ้น องค์ความรู้นี้ช่วยขยายแนวคิดการบริหารงานวิชาการจากรูปแบบเดียวไปสู่การบริหารแบบหลายทางเลือกที่ตอบสนองความแตกต่างของสถานศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

3. องค์ความรู้ใหม่ด้านกระบวนการพัฒนารูปแบบที่เชื่อมโยงการวิจัยกับการปฏิบัติจริง งานวิจัยนี้นำเสนอขั้นตอนการพัฒนาแบบที่เป็นวงจรต่อเนื่อง ได้แก่ การวิเคราะห์ (Analyze) การจัดระบบ (Organize) การดำเนินการ (Implement) การติดตาม (Monitor) และการปรับปรุง (Improve) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงการวิจัยกับการนำไปใช้จริงในสถานศึกษาโดยมีการทดลองนำร่องและทดลองใช้ในโรงเรียนจำนวนมากเพื่อยืนยันประสิทธิผลของรูปแบบ ส่งผลให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความน่าเชื่อถือ และสามารถใช้ได้จริงในระดับเขตพื้นที่การศึกษา องค์ความรู้นี้มีความสำคัญต่อการพัฒนางานวิจัยเชิงพัฒนาทางการบริหารการศึกษา เพราะแสดงให้เห็นกระบวนการสร้างรูปแบบที่ผ่านการตรวจสอบทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือโรงเรียนขนาดเล็ก ควรใช้สารสนเทศจากผลการวิจัยครั้งนี้ ประกอบการตัดสินใจวางแผนดำเนินการพัฒนานวัตกรรมการบริหาร งานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กที่เหมาะสมกับทรัพยากร และบริบทของโรงเรียน และการบูรณาการกับการบริหารงานอื่น ๆ

1.2 ผู้บริหารการศึกษาหรือผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาการบริหารงานวิชาการส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้ครอบคลุมโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา ทั้งการบริหาร การจัดการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วม

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรสื่อสารสร้างความเข้าใจเรื่องรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้แก่ผู้บริหาร ครู นักเรียน และชุมชน รวมทั้งสนับสนุนเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาควรมีการศึกษาติดตามการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง การบริหารงาน วิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในระยะยาว ให้ได้สารสนเทศประกอบการตัดสินใจในการพัฒนารูปแบบที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาวิจัยเพื่อถอดบทเรียนการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการบริหารจัดการ หรือการจัดการเรียนรู้อื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กัญจน สันฐาน และประภค คุณารักษ์. (2562). กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตพื้นที่ชนบทเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามจุดเน้นของนักเรียน. *ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 15(2), 132-157.
- เกรียงวูธ นิละคุปต์ และคณะ. (2565). รายงานการวิจัย ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนขนาดเล็ก กรณีศึกษา โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง: ราชบุรี.
- โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา. (2566). *โรงเรียนขนาดเล็ก: บริบทการศึกษา ความสำคัญ ความท้าทาย คุณภาพ และข้อเสนอเชิงนโยบาย*. กรุงเทพฯ: เครือข่ายองค์กรครู ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก และภาคประชาสังคมด้านการศึกษา.
- ฉวีวรรณ เฟื่องทอง, วชิรี ชูชาติ และกิตติมา พฤกษุณ. (2562). รูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*, 16(31), 40-52.
- ธีระ รุญเจริญ. (2553). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดการและบริหารการศึกษา: ยุคปฏิรูปการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.

- นันธวัช นูนารถ และภิกษาพัชญ์ โทนา (2563). การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก: โอกาสและความเสมอภาคในยุคไทยแลนด์ 4.0. *บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์*, 8(1), 289-300.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมสุขภาพ.
- ไพโรจน์ จำนงผล และพระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน. (2565). ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา. *วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*, 3(1), 1-10.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2565). *การวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ละออ วันจิ๋ว. (2562). *กลยุทธ์การส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต). สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร: พิษณุโลก.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1. (2565). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. ร้อยเอ็ด: กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). *นวัตกรรมการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *คู่มือการดำเนินงานโรงเรียนดีใกล้บ้าน (แม่เหล็ก)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *รายงานประจำปี 2564 (annual report 2021)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2563). *รายงานผลการสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562-2563*. กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด. (2562). *แผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก (โรงเรียนที่มีนักเรียน 120 คน ลงมา) ปีงบประมาณ 2563-2564*. ร้อยเอ็ด: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด.
- สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดการกลุ่มเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 29(1), 143-157.
- Caldwell, Brian J. and Spinks, Jim M. (2004). *The self-managing school*. New York: Routledge Falmar.
- European Schoolnet. (2022). *Executive summary. Playing their part: Small and rural schools. A European comparative analysis based on 11 countries by the European Schoolnet Special Interest Group "Small and Rural Schools"*. Brussels: European Schoolnet.
- Hoy, Wayne. K. and Miskel, Cecil. (2013). *Educational administration, theory, research and practice*. (9th ed). New York: McGraw-Hill.